

Rikoksen uhrin EU:ssa: uhrien tukemisen laajuus ja luonne

Yhteenveto

/// *Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artikla takaa kaikille EU:n kansalaisille oikeuden tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.*

Tukipalvelujen tarjoaminen rikoksen uhreille on olennaisen tärkeää, jotta uhrin saavat oikeutta ja jotta voidaan varmistaa, että uhrin voivat vaatia oikeuksiaan. Uhrien tukipalvelut kattavat uhrin saatavilla olevan avun ennen rikosoikeudellista menettelyä, sen kuluessa ja sen jälkeen, muun muassa emotionaalisen ja psykologisen tuen ja oikeudelliseen, taloudellisiin ja käytännön kysymyksiin liittyvän neuvonnan sekä toistuvan uhriksi joutumisen riskiin liittyvän neuvonnan.

Henkilöstön, myös vapaaehtoistyöntekijöiden, päivittäinen työ uhrien tukipalveluissa koko EU:ssa on ratkaisevaa sille, että uhrien oikeudet oikeussuojan saamisesta toteutuvat.

Kyseisten palvelujen saatavuus takaa, että rikoksen uhrin pystyvät käyttämään oikeuttaan tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin, siten kuin säädetään Euroopan unionin (EU) perusoikeuskirjan 47 artiklassa "oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen". Uhrien oikeus saada oikeussuojaa perustellaan vakaasti EU:n primaarioikeudessa ja johdetussa oikeudessa ja sen lisäksi Euroopan neuvostossa ja Yhdistyneissä kansakunnissa (YK) sekä kansallisissa lainsäädännöissä. Tätä oikeutta voidaan kuitenkin käyttää käytännössä todella vasta, kun uhrin ovat selvillä saatavasta tuesta ja saavat apua sen hyödyntämiseen. Uhrien oikeuksista annettu direktiivi (direktiivi 2012/29/EU) on suuri edistysaskel rikoksen uhreille.

Tässä yhteenvedossa esitellään lyhyesti Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) tutkimustuloksia rikoksen uhreille koko EU:ssa tarjottavista tukipalveluista perusoikeuksien näkökulmasta.

Yhteenvedossa on katsaus siihen, miten EU:n 28 jäsenvaltiossa tällä hetkellä tarjottavissa tukipalveluissa käytännössä saavutetaan uhrien oikeuksista annetussa direktiivissä esitetyt uhrien tukemisen tavoitteet ja päämäärät. Siinä keskitytään erityisesti tukipalveluja koskevaan 8 ja 9 artiklaan, mutta myös muita niihin tiiviisti liittyviä säännöksiä käsitellään.

Tärkeimmät tulokset ja näyttöön perustuva opastus

Uhrien tukipalvelut ovat kehittyneet eri tavoin EU:n 28 jäsenvaltiossa. Perusoikeusviraston keräämistä tiedoista käy ilmi, että eri jäsenvaltioissa kyseisten palvelujen kehittämisen etenemisvauhti, näkökulmat, puitteet ja organisointimallit ovat olleet erilaisia. Nämä vaihtelevat taustat ovat muokanneet tarjottavien palveluiden luonnetta ja laajuutta. Joissakin jäsenvaltioissa tämä tarkoittaa, että uhrien oikeuksista annetun direktiivin täytäntöönpano on haastavaa. Perusoikeusviraston tutkimuksessa määritettiin eri aloja, joilla jäsenvaltiot tällä hetkellä ovat erityisesti jääneet jälkeen uhrien oikeuksista annetun direktiivin vaatimusten täyttämiseksi. Yksi suurimmista haasteista on velvollisuus varmistaa, että uhrien tukipalvelut ovat kaikkien uhrien saatavilla heidän tarpeidensa mukaisesti. Siksi on ponnisteltava entistä enemmän, jotta varmistettaisiin direktiivin tavoitteiden saavuttaminen.

Perusoikeusviraston aiemmassa tutkimuksessa paljastunut vähäinen rikosten ilmoittaminen tuo

selkeästi esiin, että uhrin tukeminen ei käytä tai ei voi käyttää oikeuksiaan täysin. Esimerkiksi tiedot neljästä laajamittaisesta tutkimuksesta vähemmistöjen ja LGBT-henkilöiden joutumisesta uhriksi, juutalaisvastaisista rikoksista ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta osoittavat yhdenmukaisesti, että monet uhrin tukemisen ei ilmoita rikoksia poliisille. Vaikka näissä neljässä tutkimuksessa tarkasteltiin erityisiä uhrin ryhmiä (kuten väkivallan uhriksi joutuneet naiset), saadut tulokset (esimerkiksi vähäinen ilmoittaminen) koskevat usein myös rikoksen uhreja yleisemmin. Siksi raportissa tuodaan esiin tiettyjä havainnoita, jotka ovat sovellettavissa yleisemmin.

Jäljellä olevista haasteista huolimatta perusoikeusviraston keräämistä tiedoista paljastuu myös paljon myönteistä kehitystä ja lupaavia käytäntöjä. Vaikka nämä käytännöt voivat sytyä kehitystä eteenpäin sekä kansallisella että EU:n tasolla, niiden perustana olevia erilaisia historiallisia ja kulttuurisia yhteyksiä ei voi korostaa liikaa. Nämä erot on pidettävä mielessä, kun mietitään, voidaanko malleja ja ratkaisuja siirtää muihin maihin.

Havaintoihinsa perustuen perusoikeusvirasto on laatinut lausuntoja, joissa ehdotetaan konkreettisia toimenpiteitä, joilla EU:n toimielimet ja jäsenvaltiot voivat parantaa uhrin tukipalveluja.

Uhrin oikeudet EU:n lainsäädännössä ja kansallisessa lainsäädännössä

Oikeudellisesta näkökulmasta uhrin oikeuksien suojelua koskevia suojatoimia on olemassa monilla eri aloilla ja tasoilla alkaen EU:n primaarilainsäädännöstä kansallisen tason säädöksiin, jotka eivät ole oikeudellisesti velvoittavia. Nämä lähteet muodostavat yhdessä vartenotettavan lakien ja muiden toimenpiteiden kokoelman, jolla pyritään takaamaan uhrille heidän perusoikeutensa saada oikeussuojaa. Tulkinta siitä, miten täsmällisesti oikeus pitäisi saattaa uhrin saataville, vaihtelee kuitenkin EU:n jäsenvaltiosta toiseen, osittain siksi, että uhrin asemasta rikosoikeudellisia menettelyissä on erilaisia historiallisia näkemyksiä. Nämä erot näkyvät sitten erilaisina lähestymistapoina uhrin tukeen.

HYÖDYLLISIÄ VÄLINEITÄ RIKOKSEN UHREILLE

Rikoksen uhrin tukeminen sovellusten avulla

Tuomioistuinpöytä (domstolsguiden), Ruotsi

Tässä sovelluksessa kuvataan tarkasti oikeusalan sisäosat ja rikosoikeudenkäynnin toimijoiden tehtävät. Sovelluksessa on myös video siitä,

mitä oikeudenkäynnissä tapahtuu. Siinä on "tuomioistuipaikannin", josta saa tiedot aukioloajoista, kulkuohjeet ja tuomioistuimen yhteystiedot.

Ks. www.domstol.se/Ladda-ner-bestall/Domstolsguiden/

Oikeuskaupunki Zaragoza (Ciudad de la Justicia Zaragoza), Espanja

Tämä Espanjan Aragonin aluehallituksen kehittämä sovellus on tarkoitettu suurelle yleisölle ja oikeusalan toimijoille. Sovelluksessa esitetään kaupungin uuden tuomioistuintrakennuksen sijainti ja kuulemisten aikataulut, ja se antaa ilmoituksia, joiden perusteella ihmiset tietävät, milloin oikeuskäsittelyt ovat päättyneet.

Työkalu on saatavilla seuraavasta osoitteesta: <https://itunes.apple.com/es/app/ciudad-de-la-justicia/id642741128?mt=8> (iOS); <https://play.google.com/store/apps/details?id=es.ciudadjusticiazaragoza> (Android)

EU:n tasolla on pyritty asettamaan yhteiset vähimmäisvaatimukset uhrien oikeuksien suojelulle. Tärkeä vaihe uhrien tuesta annetun direktiivin kehittämisessä ja direktiivin edelläkävijä oli uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15 päivänä maaliskuuta 2001 tehty neuvoston puitepäätös 2001/220/YOS. EU:n jäsenvaltioiden oli määrä mukauttaa lainsäädäntönsä puitepäätöksen mukaiseksi vuoteen 2006 mennessä. Yleisesti, myös Euroopan komissiossa, kuitenkin tunnustettiin, että tätä lainsäädäntöä ei pantu täytäntöön asianmukaisesti. Uhrien oikeuksista annetun direktiivin voimaantulon jälkeen onkin keskitytty tehokkaaseen täytäntöönpanoon ⁽¹⁾.

Lupaava käytäntö

Edistetään uhrien oikeuksien tehokasta täytäntöönpanoa EU:n lainsäädännön nojalla: Euroopan komission ohjeasiakirja

Euroopan komissio laati ohjeasiakirjan helpottamaan uhrien oikeuksista annetun direktiivin tehokasta ja oikea-aikaista kansallisen lainsäädännön osaksi saattamista ja täytäntöönpanoa. Ohjeasiakirjan auttaa EU:n jäsenvaltioita tulkitsemaan sen säännöksiä yhdenmukaisesti.

Ks. http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/victims/guidance_victims_rights_directive_en.pdf

Taataan uhrien oikeudet tukipalveluihin ja tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin

Uhrien mahdollisuus saada oikeussuojaa riippuu suurelta osin uhrien kohdennettujen tukipalvelujen saatavuudesta. Perusoikeusviraston tutkimuksessa henkilöiden kokemien rikosten ilmoittamisesta korostetaan, että uhreille on tarjottava erilaisia palveluja, joiden avulla he voivat käyttää oikeuksiaan. Esimerkiksi tulokset EU-MIDIS-tutkimuksen viharikokemuksista ja naisiin kohdistuvan väkivallan ilmoittamistapoja koskevassa tutkimuksessa osoittavat, että ilmoittamiseen rohkaisemiseksi tarvitaan parannuksia.

”Uhrin” määrittelemisen kattavasti

Uhrin käsitteen määrittelemisen normatiivisessa (oikeudellisessa ja kulttuurisessa) kehityksessä ja asema, joka uhrilla katsotaan olevan rikosoikeudellisessa menettelyssä, riippuu suuresti kunkin yksittäisen jäsenvaltion oikeudellisen kehityksen historiallisesta kehityksestä, mikä puolestaan vaikuttaa uhrien tukipalvelujen määrittämiseen. Erilaiset lähestymistavat uhrien oikeuksiin kertovat itse ”uhrin” käsitettä koskevista erilaisista tulkinnoista. Eroja on edelleen, vaikka rikoksen uhreja koskeva EU:n lainsäädäntö on ollut voimassa vuodesta 2001 alkaen.

Koska direktiivillä asetetaan monilla aloilla tiukemmat vaatimukset kuin neuvoston puitepäätöksessä, kansallisessa lainsäädännössä tai sen tulkinnassa esiintyvien käsitteiden määritelmien pitäisi myötäillä tätä kehitystä asianmukaisesti. Perusoikeusviraston havaintojen mukaan joidenkin EU:n jäsenvaltioiden lainsäädäntöön on ehkä tehtävä tämän osalta muutoksia, jotta ne vastaisivat uhrien oikeuksista annettua direktiiviä. Useiden jäsenvaltioiden lainsäädännössä esimerkiksi määritetään ”uhri” kapeasti ja sen ulkopuolelle jätetään ”väilliset” uhrin, kuten perheenjäsenet. Joissakin jäsenvaltioissa käsitettä ei määritetä lainkaan.

Riittävästi resursseja

Tietyt uudet velvollisuudet sekä puitepäätöksen muut kuin pakolliset säännökset, joista uhrien oikeuksista annetulla direktiivillä tehdään pakollisia, edellyttävät, että EU:n jäsenvaltiot investoivat aiempaa enemmän henkilöstöön, laitteisiin tai tiloihin. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että uhreille on taattava tuomioistuintiloissa odotustilat erillään syytetyistä. Jäsenvaltioiden on myös hankittava videoyhteyksiin ja videotallennuksiin tarvittava teknologia, annettava pakollista koulutusta etulinjan toimijoille, kuten poliiseille ja tuomioistuinten henkilöstölle ja varmistettava, että uhreille tehdään henkilökohtainen arviointi heidän erityisten suojelutarpeidensa määrittämiseksi.

⁽¹⁾ Katso vuosien 2004 ja 2009 Euroopan komission tiedonannot uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä (KOM(2004) 54 final/2 ja KOM(2009) 166 final) sekä vuoden 2011 rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista annettuun komission ehdotukseen direktiiviksi liitetty vaikutustustenarviointi (SEC(2011) 780 final).

Perusoikeusviraston kanta

EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava tukipalvelujen tehokas tarjoaminen ja saatavuus, jotta ne noudattavat uhrin oikeuksista annettua direktiiviä ja täyttävät perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaiset velvoitteensa. Pannessaan uhrin oikeuksista annettua direktiiviä täytäntöön EU:n jäsenvaltioiden on otettava huomioon 47 artikla ja asiaankuuluva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, jotta ne voivat arvioida rikosoikeudellisiin menettelyihin aktiivisesti osallistuvien uhrin oikeudet, kuten oikeuden tulla kuulluksi ja oikeuden esittää todisteita.

Uhrin oikeuksista annetussa direktiivissä edellytetään, että perheenjäsenet sisällytetään uhrin määrittelyyn (sellaisten uhrin osalta, joiden kuolema johtuu suoraan rikoksesta), jotta myös he voivat saada uhrin tukipalveluja tarpeidensa ja uhrin vastaan tehdystä rikoksesta johtuvan haitan tason mukaisesti. Käsitettä "perheenjäsen" sekä muita keskeisiä käsitteitä, kuten "erityisen haavoittuva", on siksi tulkittava laajasti, jotta mahdollisten oikeudenhaltijoiden luetteloa ei rajoiteta tarpeettomasti.

EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava, että ne noudattavat uhrin oikeuksista annetun direktiivin uusia velvoitteita poliisien ja tuomioistuimien henkilöstön kouluttamisesta, uhrin henkilökohtaisten arviointien tekemisestä ja erillisten odotustilojen tarjoamisesta uhreille tuomioistuintiloissa. EU:n jäsenvaltioiden on annettava saataville kyseisten toimenpiteiden täytäntöönpanoon tarvittavat lisäresurssit kansallisen lainsäädännön osaksi saattamisen määräaikaan mennessä.

Näkökohtia uhrin tukemiseen

Uhrin oikeuksista annettu direktiivi valmisteleekin tietä uhrin tukemisen laajalle tulkinnalle, joka on enemmän kuin sen 8 ja 9 artiklassa säädetään. Se sisältää monia oikeuksia, jotka valtion on taattava mutta joihin myös muiden uhrin tukijärjestelmän toimijoiden on tarkoitus osallistua. Oikeus oikeusapuun, uhrin ohjaaminen soveltuvaan tukipalveluun ja uhrin oikeus suojeluun oikeudenkäynnissä lisäkäsityksien välttämiseksi edistävät uhrin tukemisen kattavaa ja toimivaa järjestelmää. Tämä järjestelmä ei voi kuitenkaan toimia kunnolla ilman monien valtiosta riippumattomien toimijoiden osallistumista.

Uhrin tukeminen edellyttää osittain sitä, että uhrin oikeudet ovat lainmukaisesti saatavilla. Erityisesti tuomioistuinmenettelyissä tarjottava uhrin tukeminen riippuu uhrin roolista ja oikeudellisesta asemasta kyseisissä menettelyissä. Mitä enemmän oikeuksia uhrilla on toimia osapuolena rikosoikeudellisissa menettelyissä, sitä tärkeämpää on, että tukipalveluilla neuvotaan ja kannustetaan uhreja toimimaan kyseisessä roolissa etujensa mukaan.

Perusoikeusviraston havainnoista käy myös ilmi ei-sitoviin säädöksiin perustuvien instrumenttien ja käytäntöjen merkitys. Lainsäädäntö on vain yksi osa uhrin tuen yleistä rakennetta EU:n jäsenvaltioissa, eikä se siis sinällään takaa uhrin oikeuksia ilman asianmukaista soveltamista. Monet oikeudellisesti sitomattomat instrumentit ja käytännöt täydentävät onnistuneesti lainsäädäntöä tai joissakin kansallisissa puitteissa jopa korvaavat lainsäädännön.

Oikeusapu saataville

Vaikka oikeusapu on useimpien uhrin saatavilla suurimmassa osassa EU:n jäsenvaltioita, perusoikeusviraston havainnoista käy ilmi, että oikeusavun saaminen edellyttää usein esimerkiksi taloudellisten varojen selvittämistä (jolla määritetään, ketkä ovat taloudellisesti oikeutettuja maksuttomaan oikeusapuun) tai laillista asuinpaikkaa. Vaikka nämä ehdot olisivatkin perusteltuja, ne voivat aiheuttaa hankalia byrokraattisia esteitä erityisesti, jos oikeusapua tarvitaan nopeasti takaamaan uhrin oikeudet. Joissakin maailmanlaajuisissa vaatimuksissa myös suositellaan käyttämään varojen selvittämistä rajoitetummin. Esimerkiksi vuoden 2012 oikeusavun saatavuutta rikosoikeusjärjestelmissä koskevissa Yhdistyneiden kansakuntien periaatteissa ja suuntaviivoissa vaaditaan, että lapset vapautetaan aina kyseisistä selvityksistä.

Varmistetaan tehokas koulutusjärjestelmä

Uhrin oikeuksista annetun direktiivin 25 artiklan mukaisen oikeusalalla toimivien tehokkaan koulutusjärjestelmän käyttöönotto on pitkän aikavälin tavoite. Perusoikeusviraston havainnot osoittavat, että joissakin EU:n jäsenvaltioissa painotetaan tiettyjä uhriryhmiä koskevaa koulutusta. Joissakin jäsenvaltioissa koulutusta saa, mutta se ei ole pakollista viranomaisille, jotka todennäköisesti kohtaavat uhreja, kuten poliiseille ja tuomioistuinten henkilöstölle. EU:n jäsenvaltioita kannustetaan siksi lisäämään koulutuskapasiteettiaan ja valistamaan toimijoita rikosoikeuden alalla erityisten uhriryhmien tarpeista. Niitä kannustetaan käyttämään

kansalaisjärjestöjen tarjoamia uhrien tukipalveluja, kun se on toteuttamiskelpoista.

Tietoa ja ohjausta tukipalveluihin

Uhrien oikeuksista annetun direktiivin 2 luvussa edellytetty uhrien oikeuksia koskevien tarkkojen tietojen oikea-aikainen antaminen on ratkaisevaa, jotta uhrit saadaan käyttämään oikeuksiaan ja jotta heille voidaan myös osoittaa asianmukaisimmat tukipalvelut. Tiedon puute on vakava este uhrien oikeuksien käyttämiseksi, ja lisäksi uhrien tyytyväisyyttä tukipalveluihin koskevissa tutkimuksissa on toistuvasti havaittu, että tiedon puute on suurin syy rikosoikeudellisia menettelyjä koskevaan tyytymättömyyteen ja että se myös vähentää uhrien aktiivista osallistumista (2). Toimenpiteet, joilla lisätään uhrien tietoa oikeuksistaan, ovat siksi yhtä tärkeitä kuin uhrin omaa asiaa koskevien tietojen saatavuus. Tässä raportissa esitetyt hyvän käytännön esimerkit osoittavat, että toimivaltaisten viranomaisten ja uhrien tukiorganisaatioiden välinen tiivis yhteistyö voi helpottaa ohjaamista tukipalveluihin.

HYÖDYLLISIÄ VÄLINEITÄ RIKOKSEN UHREILLE

Euroopan oikeusportaali: erityissivut rikoksen uhreille

Euroopan oikeusportaali on tarkoitettu oikeudenalan sähköiseksi keskitetyksi asiointipisteeksi, jonka avulla pyritään helpottamaan ihmisten elämää EU:ssa tarjoamalla tietoa oikeusjärjestelmistä ja parantamalla oikeuden saatavuutta koko EU:ssa kaikilla 24 virallisella EU:n kielellä.

Ks. https://e-justice.europa.eu/content_victims_of_crime-65-fi.do

Nostetaan uhrien vähäisesti tekemien rikosilmoitusten määrää

Perusoikeusviraston tutkimusten – myös neljän laajamittaisen tutkimuksen vähemmistöjen ja LGBT-henkilöiden uhriksi joutumisesta, juutalaisvas-taisista rikoksista ja naisiin kohdistuvasta väkival-lasta – tuloksista käy yhdenmukaisesti ilmi, että monet uhrit eivät ilmoita rikoksia poliisille. Vi-harikosten torjunnasta EU:ssa 6 päivänä joulukuuta 2013 annetuissa neuvoston päätelmissä ja kaikkiin naisiin ja tyttöihin kohdistuvien väkivallan muotojen ehkäisemisestä ja torjunnasta 5 päivänä kesäkuuta 2014 annetuissa neuvoston päätelmissä koroste-taan näitä havaintoja. Uhrit voivat kuitenkin ottaa yhteyttä muihin henkilöihin tai organisaatioihin. Nai-siin kohdistuvaa väkivaltaa koskevien perusoikeus-viraston tutkimusten tulokset osoittavat, että perhe-väkivallan uhrit ottavat todennäköisemmin yhteyttä lääkäreihin ja terveydenhuoltolaitoksiin kuin muihin alan organisaatioihin tai kansalaisjärjestöihin. Näillä ammatinharjoittajilla voisi siten olla keskei-nen asema uhrien alkutuen määrittämisessä ja anta-misessa. Todisteista kuitenkin ilmenee myös, että lääkäreitä ja muita terveydenhuollon ammattilaisia koulutetaan harvoin reagoimaan tehokkaasti per-heväkivaltaan. Siksi terveydenhuollon ammattihen-kilöiden koulutusta ja heille tiedottamista koskevat aloitteet voitaisiin katsoa lupaaviksi käytännöiksi

(2) Katso esimerkiksi: Sims, L. and Myhill, A. (2001), *Policing and the Public: Findings from the 2000 British Crime Survey*. Home Office Research Findings No. 136, London, Home Office and Wemmers, J. (1999), 'Victim notification and public support for the criminal justice system', *International Review of Victimology*, Vol. 6, No. 3.

erityisesti siksi, että naiseen kohdistuvaa väkivaltaa koskevassa perusoikeusviraston tutkimuksessa tutkituista 42 000 naisesta 87 prosenttia sanoi suhtautuvansa myönteisesti siihen, että lääkärit esittäisivät lisäkysymyksiä, jos heissä olisi merkkejä väkivallasta.

Perusoikeusviraston kanta

Uhrin oikeuksista annetun direktiivin 13 artiklalla turvattu oikeusavun on oltava rikosoikeudellisten menettelyjen osapuolena olevien uhrin saatavilla, samalla tavalla kuin se on tällä hetkellä vastaajien saatavilla. Byrokraattiset esteet, kuten pitkät menettelyt tai taloudellisten varojen selvittäminen, on tunnistettava ja poistettava. Varojen selvittäminen ei ehkä aina ole yhdenmukaista YK:n suuntaviivojen kanssa.

Lainuudistuksilla on pyrittävä samaan uhri paremmin mukaan rikosoikeusjärjestelmään. Uhreilla on voitava olla aiempaa merkittävämpi asema rikosoikeudellisissa menettelyissä uhrin oikeuksista annetun direktiivin 3 luvun mukaisesti. Rikosoikeuden alan toimijat voivat tukea tätä prosessia ohjaamalla uhreja menettelyissä, auttamalla heitä ymmärtämään lainsäädäntöä ja tunnistamaan täysin sen käytännön seuraukset. Tätä prosessia autetaan merkittävästi kouluttamalla rikosoikeuden alan toimijoita.

EU:n jäsenvaltioiden on otettava käyttöön toimenpiteitä, joilla taataan, että uhrin saavat prosessin kaikissa vaiheissa tietoa oikeuksistaan ja saatavilla olevista tukipalveluista sekä asiaankuuluvaa tietoa asiastaan. EU:n jäsenvaltioiden on erityisesti harkittava sellaisen tehokkaan uhrin ohjaamista tukipalveluihin koskevan järjestelmän käyttöönottoa, jolla uhrin voidaan ohjata koko tukipalvelujärjestelmän läpi.

EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava, että tiedot uhrin tukipalveluista ja uhrin oikeuksista ovat uhrin käytettävissä ja että kaikki viranomaiset ja julkiset palvelut, joihin uhrin ottavat yhteyttä, myös sairaanhoidon tarjoajat, saattavat kyseiset tiedot uhrin saataville ja että näiden organisaatioiden henkilöstöä koulutetaan kohtaamaan uhrin tietoon perustuvalla ja myötätuntoisella tavalla, jotta uhreja voidaan kannustaa ilmoittamaan rikoksista ja jotta ilmoittamisesta tehtäisiin helpompaa.

HYÖDYLLISIÄ VÄLINEITÄ RIKOKSEN UHREILLE

Rikosilmoituksen tekeminen matkapuhelimella: hyödyllisiä sovelluksia rikoksen uhreille

Guardia civil (GDT), Espanja

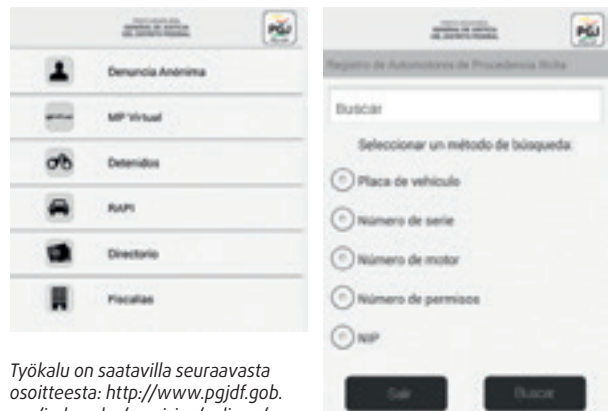
Tässä Espanjan santarmilaitoksen (Guardia Civil) verkkorikollisuusyksikön kehittämässä sovelluksessa on kaksi eri palvelua: toinen on tarkoitettu tiedottamaan sen käyttäjille verkossa tehtävistä petoksista ja rikoksista ja toisen avulla kansalaiset voivat ilmoittaa nimettömänä mahdollisista rikoksista. Sovelluksesta saa myös lähimpien santarmiasemien sijainnit.

Työkalu on saatavilla seuraavasta osoitteesta: <https://market.android.com/details?id=es.guardiacivil.gdt> (Android); <http://itunes.apple.com/es/app/gdt/id441712875?mt=8&ls=1> (iOS)

Yleisen aluesyyttäjän toimisto (Procuraduría General de Justicia del Distrito Federal), Meksiko

Tämän työkalun avulla voi ilmoittaa nimettömänä rikoksista ja kansallisten henkilöllisyysasiakirjojen tai passien katoamisesta. Siinä on myös hyödyllistä tietoa rikosoikeuteen liittyvistä asioista, esimerkiksi syyttäjätoimistojen yhteystiedot.

Työkalu on saatavilla seuraavasta osoitteesta: <http://www.pgjdf.gob.mx/index.php/servicios/enlinea/aplicacionpgjcdmx>; <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.tr3sco.pgjdf> (Android); <https://itunes.apple.com/us/app/pgjcdmx/id830812886?ls=1&mt=8> (iOS); <http://appworld.blackberry.com/webstore/content/31955/> (Blackberry)

Uhrien tukipalvelut EU:n jäsenvaltioissa

Uhrien oikeuksista annetun direktiivin 8 ja 9 artiklasta voidaan johtaa uhrien tuen tarjoamista koskevia yksityiskohtia. Näitä periaatteita voidaan käyttää vertailukohtina tai ainakin viitteinä, kun perustetaan uhrien tukipalveluja tai arvioidaan tietyn EU:n jäsenvaltion tällä hetkellä tarjoamia palveluja ⁽³⁾. Tähän asti jäsenvaltioiden välillä on ollut suuria eroja uhrien tukipalvelujen laajuudessa ja palvelun tehokkuudessa.

Uhrien tukea tarjoavien organisaatioiden järjestelmän perustamisen tai kehittämisen osalta uhrien oikeuksista annetun direktiivin 8 artiklasta käy selkeästi ilmi, että jäsenvaltioilla on käytettävissään enemmän kuin yksi organisaatiomalli. Uhrien tukipalvelut voidaan perustaa julkisina tai valtiosta riippumattomina järjestöinä (kansalaisjärjestöt), ne voidaan järjestää ammattilais- tai vapaaehtois pohjalta ja yleisten uhrien tukipalvelujen lisäksi tai niihin kuuluvana osana voidaan tarjota erityispalveluja. Jäsenvaltioiden malleissa on eroja siinä, onko valtiollinen toimija vastuussa tukipalvelujen valvonasta, rahoitusmenetelmien ja palvelujen maantieteellisen jakautumisen osalta sekä miten paljon palveluissa hyödynnetään vapaaehtoistyöntekijöiden työtä verrattuna vakinaiseen henkilöstöön.

Hallituksen päätös joko julkisen organisaation perustamisesta tai kansalaisyhteiskunnan kehittämistä tukevien yksityisten aloitteiden edistämisestä ei ole pelkästään organisatorinen tai tekninen kysymys. Se koskee poliittisia näkökohtia, kuten yhteisölle koituvaa arvoa kansalaisjärjestöistä, jotka edistävät kansalaisten osallistumista yhteisiin asioihin. Asia liittyy myös yleiseen näkemykseen siitä, miten demokraattinen yhteiskunta pitäisi rakentaa – sisältääkö se julkisen alueen, joka pysyy – osittain – sellaisten kansalaisjärjestöjen vastuulla, joita valtio tukee ja seuraa mutta ei valvo. Samat näkökohdat koskevat myös vapaaehtoistyöntekijöiden saamista mukaan uhrien tukijärjestöihin.

Valitusta mallista riippumatta hallitusten on varmistettava tietyt toiminnot, muun muassa käytävissä olevien palvelujen koordinointi, mahdollisesti puuttuvien palvelujen kehittämistä koskevat

kannustimet, uhrien tuen tarjontaa koskevien vaatimusten määrittely ja tukipalvelujen rahoittamista koskevat päätökset.

Kaikkien uhrien tukipalveluihin osallistuvien organisaattorien tahojen on oltava näkyviä ja luotettavia. Siksi vaikuttaisi siltä, että ehdonalaishuolto ei sovellu kovin hyvin uhrien tukea koskevien toimintojen toteuttamiseen, vaikka perustettaisiin organisaattoria alajaostoja ja erotettaisiin ne selkeästi. Henkilöstön epäiltäisiin joka tapauksessa ajattelevan organisaation yleisiä etuja. Tämä voi mahdollisesti heikentää sekä uhrien että rikoksentehtävien luottamusta siihen, että henkilöstön jäsenet kiinnittäisivät aina huomiota ainoastaan heidän etuihinsa. Muut vastaavat näkökohdat puhuvat sen puolesta, että uhrien tukipalvelut erotetaan uhrin ja rikosten tekijän välityspalveluista.

Eroista huolimatta perusoikeusviraston havainnoista voi löytää muutamia selkeitä yhteisiä teemoja. Suurimassa osassa EU:n jäsenvaltioita vastuu tukipalveluista jaetaan useiden ministeriöiden välillä. Useimmat luottavat yleisen uhrien tuen tarjoamisessa yhteistyöhön julkisten ja yksityisten elinten välillä. Yleisten tukipalvelujen maantieteellisen jakautumisen osalta yleisimmälle mallille on ominaista vahva alueellisuus riippumatta jäsenvaltion koosta tai siitä, onko pääpalveluntarjoaja julkinen vai yksityinen. Useimmissa jäsenvaltioissa vapaaehtoistyöntekijöitä on vakinaista henkilöstöä enemmän, mutta heidän tehtävänsä ja koulutuksensa vaihtelevat palveluntarjoajan luonteen lisäksi myös kyseisen maan vapaaehtoistoiminnan historiallisen kehityksen mukaan.

Vaikka jäsenvaltiot ehkä haluavatkin ottaa muiden jäsenvaltioiden kokemukset huomioon uhrien tukipalvelujärjestelmän perustamisessa, laajentamisessa tai vahvistamisessa, mallien ja ratkaisujen siirrettävyydestä yhdestä jäsenvaltiosta toiseen on tehtävä huolellinen arviointi. Huomioon on otettava monia näkökohtia. Niitä voivat olla muun muassa yksityisiä aloitteita ja yleisiin asioihin osallistumista koskeviin perinteisiin liittyvät kulttuurierot tai kansalaisten halukkuus osallistua vapaaehtoistyöhön.

Olemassa olevista organisatorisista eroista voidaan päätellä, että kysymykseen soveltuvimmista ratkaisuista ei ole selkeitä vastauksia. Eri suuntausten valintaan on usein monia vahvoja perusteluja.

⁽³⁾ Euroopan unionin tuomioistuimella on ainoa toimielin, jolla on valtuudet tulkita EU:n lainsäädäntöä ja siten päättää, onko uhrien oikeuksista annetun direktiivin 8 artikla katsottava tuloksia vai keinoja koskevaksi velvoitteeksi. Jos se katsotaan keinoja koskevaksi velvoitteeksi, hallitusten on asianmukaista huolellisuutta noudattaen toteutettava kaikki tietyissä olosuhteissa käytettävissään olevat kohtuulliset toimenpiteet uhrien tukipalvelujen kattavan järjestelmän perustamiseksi asteittain ja ajallaan.

Uhrien tukemisen päämallit

EU:n jäsenvaltioiden yleisissä uhrien tukipalveluissa voidaan erottaa kolme päämallia. Eroja on siinä, onko toimija valtiollinen vai valtiosta riippumaton, sekä yleisen tuen päätarjoajan rahoituslähteissä. Seuraavassa taulukossa kuvataan kunkin jäsenvaltion yleisin malli.

	1. Vähintään yksi kansallinen yleinen tuki – päätarjoaja/-rakenne on valtion ohjaama ja rahoittama	2. Vähintään yksi kansallinen yleinen tuki – päätarjoaja/-rakenne on valtiosta riippumaton mutta saa huomattavasti valtion rahoitusta	3. Vähintään yksi kansallinen yleinen tuki – päätarjoaja/-rakenne on valtiosta riippumaton mutta ei saa huomattavasti valtion rahoitusta
AT			✓
BE	✓		
BG			
CY			
CZ	✓		
DE			✓
DK		✓	
EE	✓		
EL			
ES	✓		
FI		✓	
FR		✓	
HR	✓		
HU	✓		
IE		✓	
IT			
LT			
LU	✓		
LV			
MT		✓	
NL		✓	
PL		✓	
PT		✓	
RO			
SE		✓	
SI			
SK			✓
UK		✓	
Yhteensä	7	10	3

Huom. Taulukossa esitetään ne EU:n jäsenvaltiot, joilla on vähintään yksi kansallinen yleinen uhrien tukipalvelu. Tutkimuksesta käy ilmi, että yleisiä uhrien tukipalveluja (jotka on tarkoitettu kaikille eikä uhrien erityisryhmille) ei ole Bulgariassa, Kyproksessa, Kreikassa, Italiassa, Liettuaassa, Latviassa, Romaniassa ja Sloveniassa. Oranssit alueet tarkoittavat, että yleisiä uhrien tukipalveluja ei ole.

Lähde: FRA, 2014; katso myös: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/victims-support-services/models>

Kansalaisjärjestöt tärkeässä roolissa ja rikoksen uhrien puolustaminen

Yksityisillä tukipalveluilla on edistetty tehokkaasti rikoksen uhrien etuja julkisissa ja lainsäädännöllisissä keskusteluissa monissa EU:n jäsenvaltioissa. Jotkin tukipalvelut suorittavat tärkeitä julkisia asianajotoimintoja muun muassa hallituksia vastaan. Nämä kansalaisjärjestöt pystyvät ilmaisemaan uhrien huolet aidosti, koska niissä uhreja tuetaan päivittäin. Monet henkilöstön jäsenet osallistuvat vapaaehtoisestikin. Joissakin jäsenvaltioissa yksityiset yhdistykset, jotka ovat – organisatorisesti ja taloudellisesti – riippumattomia valtiosta, tarjoavat yleistä uhrien tukea. Ne ovat sinnikkäästi ajaneet uhrien etuja julkisesti. Siksi onkin havaittavissa merkkejä siitä, että uhrien oikeuksien edistämisessä voimakkailla ja tietyssä määrin riippumattomilla kansalaisjärjestöillä on sangan paljon merkitystä.

Varmistetaan kaikille uhreille yleisen tuen saatavuus

Useimmat jäsenvaltiot tarjoavat yleisiä uhrien tukipalveluja jossakin muodossa, ja kaikki jäsenvaltiot tarjoavat tukipalveluja vähintään joillekin uhrien erityisryhmille. Kahdeksan jäsenvaltion on kuitenkin vielä perustettava direktiivin 8 artiklassa edellytetyt yleiset uhrien tukipalvelut. Direktiivin 8 artiklan 5 kohdassa täsmennetään lisäksi, että tukipalvelujen tarjoaminen ei saa riippua siitä, että uhri tekee virallisen rikosilmoituksen. Tukipalvelujen rahoituksen on oltava avointa ja puolueetonta, ja sillä on varmistettava uhrien tukipalvelujen saatavuus kaikille.

Palveluja kattavasti ja luottamuksellisesti

Tehokkaiden tukipalvelujen takaamiseksi organisaatio on suunniteltava siten, että uhrien luottamus ja luottamuksellisuus voidaan varmistaa. Se voidaan tehdä esimerkiksi takaamalla, että uhreja ei siirrellä organisaatioiden ja henkilöiden välillä (vaikka joissakin tapauksissa erityisneuvonta voi olla tarpeen). Tukipalvelujen tehtävissä on keskityttävä ainoastaan tuen tarjoamiseen uhreille. Uhrien tuen yhdistäminen välitys- ja ehdonalaispalveluihin, kuten joissakin EU:n jäsenvaltioissa tehdään, ei esimerkiksi saisi aikaan riittävästi luottamusta, kun pyritään tarjoamaan tukea. Perusoikeusviraston havainnoista käy myös ilmi, että monet EU:n jäsenvaltiot eivät takaa uhreille oikeutta saada mukaansa tukihenkilöitä oikeudenkäynnin ajaksi.

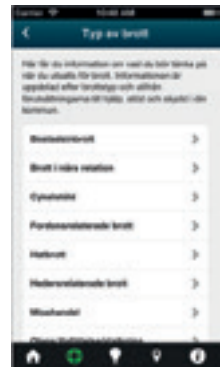
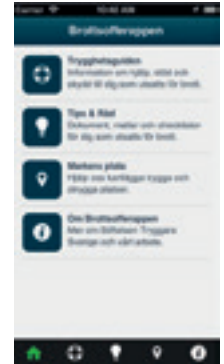
HYÖDYLLISIÄ VÄLINEITÄ RIKOKSEN UHREILLE

Rikoksen uhrien tukeminen sovellusten avulla

Tämä ruotsalainen sovellus (*Brottsofferappen*) tarjoaa tietoa rikoksen uhreille. Kun työkaluun annetaan tiedot käyttäjän sijainnista ja rikoksen tyyppistä, se paikallistaa lähimmän poliisiaseman ja tukipalvelut. Siinä on myös tarkistuslista rikosilmoituksen ja vahingonkorvausvaatimusten tekemistä varten.

Sovelluksen perusajatuksena oli tarjota ainoastaan kohdennettua ja asiaankuuluvaa tietoa – toisin sanoen rikokseen ja sijaintiin liittyvää tietoa. Tietoa kerättiin kaikilta asiaankuuluvilta viranomaisilta ja organisaatioilta. Päivityksiä on pyydyttävä. Sovelluksen kehittäminen maksoi noin 10 000 euroa, joka sisältää sekä tekniset näkökohdat että tietojen keräämisen. Varsinainen kehittäminen kesti neljä viikkoa. Lisätoimintoja lisätään, muun muassa tarkistuslistat ja ”hälytystoiminnot”, joiden avulla käyttäjän sijainnin voi lähettää valituille henkilöille. Työkalun kehittämisessä organisaatio hyödynsi pääosin rikoksen uhreihin liittyvien asioiden kanssa organisaatiossa työskennelleiden laajaa asiantuntemusta.

Lähde: <http://brottsofferappen.org/>

Vapaaehtoistyöntekijöitä mukaan

Perusoikeusviraston tutkimus osoittaa, että vapaaehtoistyöntekijöitä hyödynnetään entistä enemmän osaksi taloudellisten rajoitusten vuoksi ja osittain siksi, että vapaaehtoistyö lisääntyy useissa EU:n jäsenvaltioissa, joissa kyseiset perinteet eivät ole olleet niin vahvoja. Vaikka perusoikeusviraston havainnoissa korostuu, että uhrien tuessa työskentelevien vapaaehtoistyöntekijöiden ja uhrien tuessa työskentelevien ammattihenkilöiden määrän on oltava tasapainossa, yleisesti perusoikeusviraston tiedoista käy ilmi, että jäsenvaltioiden suuressa enemmistössä uhrien tukijärjestelmissä hyödynnetään jossakin määrin vapaaehtoistyöntekijöitä. Maissa, joissa on pitkä vapaaehtoistyön kulttuuri, yleisiä tukipalveluja näytetään tarjoavan enemmän.

Kattojärjestöjen rooli EU:n tasolla

Huomattava osa organisaatioista tukee EU:n tasolla rikoksen uhrien oikeuksia yleisesti tai tietyille uhri-ryhmille – kuten väkivallan uhriksi joutuneille naisille. Kyseiset organisaatiot edistävät huomattavasti EU:ssa asuvien ihmisten perusoikeuksien toteutumista. Merkittävää onkin, että organisaatioiden erillaisuus EU:n tasolla kertoo erilaisista lähestymistavoista uhrien oikeuksiin ja uhrien tuen tarjonnan järjestämiseen sekä jäsenvaltioiden välillä että niiden sisällä.

Perusoikeusviraston kanta

EU:n jäsenvaltioita, jotka eivät ole vielä perustaneet yleisiä tukipalveluja, kannustetaan ryhtymään kiireellisesti toimenpiteisiin uhrien oikeuksista annetun direktiivin (8 artikla) noudattamiseksi. Tukipalvelujen on oltava kaikkien rikoksen uhrien saatavilla maksutta, eivätkä ne saa riippua siitä, onko uhri ilmoittanut rikoksesta poliisille.

EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava, että uhrien tukea koordinoidaan ja että palveluihin ohjaaminen – uhrien oikeuksista annetun direktiivin 4 artiklan 1 kohdan ja 8 artiklan 2 kohdan mukaisesti – on tehokasta, erityisesti tietyille uhri-ryhmille, joilla voi olla erityisiä suojelutarpeita ja jotka voivat kuulua eri ministeriöiden ja/tai tukiorganisaatioiden toimialaan.

Uhrien tuki on järjestettävä siten, että uhrit voivat hyötyä mahdollisimman paljon luottamussuhteesta. Tukijärjestelmissä on pyrittävä välttämään uhrin tarpeetonta siirtelyä yhdeltä tuentarjoajalta toiselle. Tämän osalta on tärkeää, että uhrin mukana oikeudenkäyntimenettelyissä voi olla sama henkilö, joka tukee heitä ennen oikeudenkäyntivaihetta ja sen jälkeen, uhrien oikeuksista annetun direktiivin 20 artiklan toisen kohdan c alakohdan mukaisesti.

Tukipalvelut on sijoitettava siten, että ne voivat toimia täysin luottamuksellisesti ja uhrin etujen mukaisesti, ja varmistettava, että tukipalvelujen myös mielletään toimivan siten. Tämän näkökohdan takaamiseksi uhrien tukea tarjoaville organisaatioille ei pidä antaa tehtäväksi välitys- tai ehdonalaisspalvelujen tarjoamista.

Perusoikeusvirasto tunnustaa, että kansalaisten kannustaminen osallistumaan julkisten tehtävien suorittamiseen on tärkeää, ja kehottaa laatimaan EU:n jäsenvaltioiden tasolla aloitteita, joilla edistetään vapaaehtoistyötä, erityisesti jäsenvaltioissa, jossa vapaaehtoistyö voi olla suhteellisen uusi käsite. Ammattihenkilöstön määrän ja vapaaehtoistyöntekijöiden määrän väliseen suhteeseen on kiinnitettävä huomiota. Erityisesti vapaaehtoistyöntekijöitä käyttävien organisaatioiden on varmistettava, että vakinainen henkilöstö tarjoaa vapaaehtoistyöntekijöille tehokasta ohjausta ja valvoo näiden työn laatua. Uhrien tukiorganisaatioiden ammattihenkilöstön tai vapaaehtoistyöntekijöiden suorittamien tehtävien on täytettävä laatuvaatimukset, ja niiden on vastattava tukea tai neuvontaa tarjoavan henkilön ammatillista taustaa.

EU:n on jatkettava vuorovaikutustaan Euroopan tasolla toimivien uhrien tukiorganisaatioiden kanssa ja tuettava niitä sekä hyödynnettävä niiden asiantuntemusta ja kykyä koota parhaita käytäntöjä ja tietoa jäseniltään. Tämä asiantuntemus sisältää lisäavun tarjoamisen uhrien tuen rajatylittävää edistämistä koskevien tarpeiden lisääntymisen vuoksi. EU:n ja jäsenvaltioiden tason yleisten palvelujen on tehtävä yhteistyötä ja hyödynnettävä erityispalvelujen keräämää valtavaa asiantuntemusta, erityisesti väkivallan uhreiksi joutuneita naisia tukevien organisaatioiden asiantuntemusta.

Tuki erityisille uhriryhmille

Uhrien oikeuksista annetussa direktiivissä edellytetään, että jäsenvaltiot ottavat erityisten uhriryhmien tarpeet huomioon. Erityistarpeet on ensin määritettävä henkilökohtaisessa arvioinnissa ja sitten vastattava niihin joko perustamalla kohdennettua tukea erityisille uhriryhmille tarjoavia erikoistuneita tukiorganisaatioita tai erikoistuneita palveluja yleisten tukiorganisaatioiden puitteissa.

Perusoikeusvirasto teki rajoitetun tutkimuksen uhrien tuen erikoisaloilla (esimerkiksi perheväkivallan, ihmiskaupan ja viharikosten uhrien tuki) ja sen tueksi kattavan tutkimuksen erilaisista haavoittuvista uhriryhmistä. Tuloksista käy ilmi, että kuhunkin näihin ryhmiin kuuluvilla uhreilla voi olla erityisiä ongelmia oikeuden saamisessa. Näitä havaintoja tuki perusoikeusviraston rinnakkainen lisätutkimus monista rikoksen uhreihin liittyvistä kysymyksistä, muun muassa tutkimukset erityisryhmistä, kuten siirtolaisuuhreista, viharikosten uhreista, naisiin kohdistuvan väkivallan uhreista ja lapsiuhreista.

HYÖDYLLISIÄ VÄLINEITÄ RIKOKSEN UHREILLE

Tuetaan naisia väkivallan torjunnassa

Tämä Clique 180 -niminen sovellus antaa naisille tietoa siitä, mitä on tehtävä, jos joutuu väkivallan kohteeksi. Sovellus julkaistiin Brasilian vuoden 2014 jalkapallon maailmanmestaruuskisojen aikana, siitä saa käyttäjien tuottamia geotietoja turvalisistä ja turvattomista alueilta ja siinä selitetään, mitä naisiin kohdistuva väkivalta on. Selkeä ja helppokäyttöinen käyttöliittymä antaa linkkejä tukipalveluihin ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevaan Brasilian liittovaltion lainsäädäntöön. Sovelluksessa on myös suora soittopainike tukipalvelun auttavaan puhelimeen.

Saatavilla osoitteessa <http://clique180.org.br/download>

Perusoikeusviraston tutkimus osoittaa, että uhrin kohtaavat ongelmia, joita ovat esimerkiksi alttius toissijaiseen ja toistuvaan uhriksi joutumiseen, pelotelu ja kostotoimet, pelko poliisin tai tukipalvelun henkilöstön puolueellisuudesta ja siihen liittyvä haluttomuus ilmoittaa kyseessä olevasta rikoksesta.

Tämän hankkeen havainnoista käy ilmi, että kaikissa jäsenvaltioissa on erityispalveluja vähintään

joillekin uhrien erityisryhmille. Niihin liittyy monia huomattavia lupaavia käytäntöjä. Tarjottujen erityispalvelujen luonne ja laajuus kuitenkin vaihtelevat huomattavasti jäsenvaltioiden välillä (mikä riippuu myös kyseessä olevasta ryhmästä). Parantamisen varaa on paljon.

EU:n lainsäädäntö: Budapestin etenemissuunnitelman toimenpide E

Budapestin etenemissuunnitelman toimenpiteessä E käsitellään tiettyjen uhriryhmien erityistarpeita. Neuvosto muistuttaa, että joillakin uhreilla on sen rikoksen tyyppiin tai olosuhteisiin, jonka uhreja he ovat, perustuvia erityistarpeita näiden rikosten sosiaalisten, fyysisten ja psykologisten seurausten takia. Etenemissuunnitelmassa mainitaan muun muassa ihmiskaupan uhrin ja seksuaalisen hyväksikäytön lapsiuhrit.

Ks. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011G0628\(01\)&qid=1402495822750&from=FI](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011G0628(01)&qid=1402495822750&from=FI)

Taataan henkilökohtainen arviointi mahdollisten erityisten suojelutarpeiden tunnistamiseksi

Direktiivin 22 artiklassa säädetään, että EU:n jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhrista tehdään henkilökohtainen arviointi mahdollisten erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi. Tällaiset erityiset suojelutarpeet voivat koskea uhreja, joille on rikoksen vakavuuden johdosta aiheutunut huomattavaa vahinkoa, uhreja, joihin on kohdistunut rikos, jonka motiivina on ennakkoluulo tai syrjintä, tai uhreja, joiden suhde ja riippuvuus rikosentekijään tekee heistä erityisen haavoittuvia. Perusoikeusviraston havainnoista käy ilmi, että poliisi ohjaa usein uhrin yleisiin tukipalveluihin, joiden on sen jälkeen arvioitava mahdollinen erityisen tuen henkilökohtainen tarve.

Tunnistetaan EU:n jäsenvaltioissa tukipalvelujen tärkeä rooli uhreille, joilla on erityisiä tarpeita

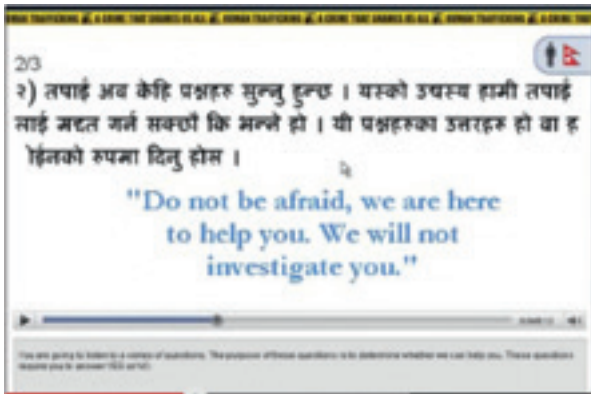
Riippumatta siitä, onko palvelu yhdistetty laajempaan yleiseen rakenteeseen vai perustettu erillisinä henkilökohtaisina palveluina, uhrien oikeuksista annetussa direktiivissä säädetään, että tukipalveluissa on noudatettava lähestymistapaa, jossa käsitellään sellaisten uhrien erityisiä tarpeita, joille on rikoksen vakavuuden vuoksi aiheutunut huomattavaa vahinkoa, sekä uhrien, rikosentekijöiden ja heidän laajemman sosiaalisen ympäristönsä välistä suhdetta. Tämä sisältäisi esimerkiksi lasten erityiset tarpeet. Sellaisille uhreille kohdennetuilla

henkilökohtaisilla tukipalveluilla, joilla on erityistarpeita, voitaisiin erityisen hyvin edistää tiettyjen ryhmien oikeuksia. Esimerkiksi viharikosten uhreista saattaisi olla miellyttävämpää käyttää ja hyödyntää heidän oikeuksiaan ajavan pienemmän ja erittäin erikoistuneen organisaation asiantuntemusta.

HYÖDYLLISIÄ VÄLINEITÄ RIKOKSEN UHREILLE

Lähetetään tukiviestejä ihmiskaupan uhreille

Uhrin käännosaputyökälussa käytetään ääniviestejä, joiden avulla lainvalvontaviranomaiset ja uhrin tukipalvelujen tarjoajat – jotka ovat usein ensimmäinen yhteyspiste ihmiskaupan uhreille, jotka eivät puhu sen maan kieltä, jossa he ovat – voivat tarjota alkuapua ihmiskaupan uhreille.

Työkaluun on tallennettu 35 peruskysymystä ja -viestiä ja käännetty ne 40 kielelle, ja siinä on myös erityiskysymyksiä lapsille.

Työkalun kehittivät UN.GIFT/UNODC, Itävallan rikostiedustelupalvelu ja itävaltalainen kansalaisjärjestö LE-FOE-IBF. Ihmiskaupasta pelastuneet osallistuivat viestien kehittämiseen uhrin tarpeisiin keskittyvien ihmiskauppa-asiantuntijoiden tuella.

Työkalun voi ladata seuraavasta osoitteesta: www.ungift.org/knowledgehub/en/tools/vita.html

Perusoikeusviraston kanta

EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava, että henkilökohtaiset arvioinnit tehdään uhrin ensimmäisessä yhteyspisteessä, joka on tavallisesti poliisi tai uhrin tukiorganisaatio. Uurit on ohjattava hyvissä ajoin erikoistuneisiin uhrin tukipalveluihin, jotka pystyvät tarjoamaan heille heidän tarvitsemaansa apua ja tukea. EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsia kohdellaan aina erityissuojelun tarpeessa olevina henkilöinä, ja otettava huomioon heidän ikänsä, kypsyytensä, ymmärryksen tasonsa ja kaikki mahdolliset viestintävaikeudet ja noudatettava uhrin oikeuksista annetun direktiivin 22 artiklan 4 kohtaa.

Vaikka onkin selvää, että erityispalvelut voidaan joko perustaa erikseen ja yleisten tukipalvelujen lisänä tai liittää yleiseen organisaatioon, EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava, että on olemassa tukipalveluja, myös psykologista apua ja neuvontaa, joissa tarjotaan kohdennettua tukea uhreille, joilla on erityistarpeita. Heitä ovat muun muassa lapsiuurit, seksuaalisen väkivallan ja sukupuoleen perustuvan väkivallan uurit, vammaiset uurit, uurit, jotka ovat laittomia siirtolaisia, ja läheisväkivallan uurit. Uhrin oikeuksista annetun direktiivin mukaan näissä palveluissa on vähintään kehitettävä ja annettava sopiva väliaikainen majoitus uhreille, jotka tarvitsevat turvallisen paikan toistuvan uhriksi joutumisen, pelottelun ja kostotoimien välittömän riskin johdosta.

EU:n jäsenvaltioiden on lisäksi uhrin oikeuksista annettua direktiiviä täytäntöönpannessaan kiinnitettävä erityistä huomiota sellaisten uhrin suojelutarpeisiin, joihin kohdistuneen rikoksen motiivina on syrjintä.

Suorituskykyvaatimukset ja -indikaattorit

Uhrien oikeuksista annetussa direktiivissä ei käsitellä yksiselitteisesti laatua ja suorituskykyä. Uhrien tuen tehokkuuden ja vaikuttavuuden takaamiseksi laatuvaatimusten on kuitenkin oltava uhrien tuen suunnittelun, parantamisen ja jatkuvan tarjoamisen ytimessä. Olennainen osa laatuvaatimuksia ovat indikaattorit. Käyttämällä rakenteeseen, prosessiin ja tulokseen jaettavaa ryhmittelyindikaattorien vakiintunutta metodologiaa voidaan selvittää suoritettavien toimenpiteiden koko laajuus – hyväksynnästä ja oikeista toimenpiteiden kautta kentällä saataviin tuloksiin. Tämä puolestaan helpottaa mittausprosessia ja mahdollistaa vertailujen tekemisen järjestelmien välillä, mikä on tarpeen, jotta voidaan arvioida luotettavasti, mitkä käytännöt toimivat todella.

Täydellisessä raportissa ehdotetaan monia indikaattoreita tämän metodologisen kehyksen puitteissa uhrien tukipalvelujen toimittamista koskevien nykyisten vaatimusten perusteella. Näiden indikaattorien edistyneempi ja kehittyneempi versio – joka asiaankuuluvien sidosryhmien, kuten uhrien tukiorganisaatioiden on hyväksyttävä – olisi hyödyllinen ensimmäinen vaihe käytäntöjen järjestelmällisessä seurannassa ja arvioinnissa. Indikaattorit olisi yhdistettävä vaadittua ”vaatimustennoudattamistasoa” koskeviin selkeisiin vertailukohtiin. Lisäksi olisi suunniteltava tiedonkeruujärjestelmä, jotta kaikkia indikaattoreita voidaan soveltaa kattavasti. Tämän yhteydessä on muistutettava uhrien oikeuksista annetun direktiivin 28 artiklasta, jossa edellytetään, että jäsenvaltiot jakavat 16 päivään marraskuuta 2017 mennessä ja sen jälkeen joka kolmas vuosi tietoja siitä, miten uhrien oikeudet ovat toteutuneet käytännössä.

Laaditaan laadunvalvontastandardit, joissa kunnioitetaan kansalaisyhteiskunnan riippumattomuutta

Uhrien oikeuksista annetun direktiivin johdanto-osan 63 kappaleessa korostetaan, että ”[r]ikosilmoituksen tekemiseen rohkaisemiseksi ja sen helpottamiseksi ja jotta uhreille voidaan antaa mahdollisuus vapautua toistuvasti uhriksi joutumisen kehästä, on välttämätöntä, että uhrien saatavilla on luotettavia tukipalveluja ja että toimivaltaiset viranomaiset ovat valmiita vastaamaan uhrien ilmoituksiin kunnioittavasti, hienotunteisesti, ammattitaitoisesti ja syrjimättömästi”. Sen arvioimiseksi, täyttävätkö tietyn jäsenvaltion palvelut nämä vaatimukset, on perustettava selkeitä ja johdonmukaisia laadunvalvontamekanismeja, myös rajatylittäviä.

Vertaillaan laatustandardeja

Uhrien tukipalveluja koskevat laatustandardit hyötyisivät selkeistä indikaattoreista ja vertailukohdista. Perusoikeusviraston tutkimus katsoi EU:n jäsenvaltioiden yleisten uhrien tukipalvelujen tarjoaman palvelun laatua koskevat virallisesti hyväksytyt keskeiset suorituskykyindikaattorit. Ajan myötä mitattuina tällaiset indikaattorit auttaisivat arvioimaan uhrien oikeuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa ja vaikutusta uhreihin ja siihen, miten he käyttävät oikeuksiaan käytännössä.

Perusoikeusviraston kanta

Perusoikeusvirasto korostaa EU:n jäsenvaltioiden vastuuta uhrien tukipalvelujen kattavan verkoston kehittämisessä ja tukipalvelujen suorituskyvyn seurannassa, millä varmistetaan, että ne täyttävät määrätty vaatimukset ja kunnioittavat myös kansalaisyhteiskunnan riippumattomuutta.

Perusoikeusviraston analyysissa korostetaan sellaisten kriteerien ja/tai jäsenyysehtojen hyviä esimerkkejä, jotka on kehitetty EU:n tason katto-organisaatioissa, jotka toimivat yleisen uhrien tuen verkostoitumisen, koordinoinnin ja edistämisen tai uhrien erityisryhmien tukemisen aloilla. Näitä kriteerejä ovat esimerkiksi uhrien tukipalvelujen ja ehdonalaisten palvelujen erottaminen, riippumattomuus poliittisista toimista, palvelun käyttäjien (eli uhrien) luottamuksellisuus ja rahoituslähteiden avoimuus. Tällaiset standardit voisivat muodostaa perustan sellaisten lisäkriteerien tutkimiselle, joita voitaisiin kehittää kansallisella, alueellisella ja EU:n tasolla soveltuvien osin.

Uhrien tukipalvelujen laadunvalvontajärjestelmään voitaisiin saada innoitusta myös kansallisten ihmisoikeuslaitosten maailmanlaajuisesti käyttämästä vertaisarviointijärjestelmästä (niin sanottuihin Pariisin periaatteisiin kuuluva itseakkreditointijärjestelmä).

Siksi ja nämä esimerkit huomioon ottaen jäsenvaltioiden on harkittava akkreditointijärjestelmän perustamista uhrien tukipalveluille.

Perusoikeusvirasto korostaa määritettyjen ja yleisesti hyväksytyjen organisatoristen ja suorituskykyyn liittyvien standardien merkitystä uhrien tuen tarjoamiselle. Perusoikeusviraston havainnoista käy ilmi, että yleisissä tukipalveluissa kyseisiä standardeja on hyväksytty alle puolessa jäsenvaltioista.

Uhrien oikeuksista annetun direktiivin 28 artiklan nojalla jäsenvaltioiden on toimitettava Euroopan komissiolle saatavilla olevat tiedot, joista ilmenee, miten uhrin ovat käyttäneet uhrien oikeuksista annetussa direktiivissä vahvistettuja oikeuksia, marraskuusta 2017 alkaen (kaksi vuotta osaksi kansallista lainsäädäntöä saattamista koskevan määräajan jälkeen) ja sen jälkeen joka kolmas vuosi. Kyseisissä tiedoissa on otettava huomioon uhrien tukeen ja uhrien oikeuksiin liittyvät indikaattorit, muun muassa yleisten uhrien tukipalvelujen tarjoaman palvelun laatuun liittyvät suorituskykyindikaattorit. Palvelun tarjoamisen laatua koskevia indikaattoreita on kerättävä suoraan myös näitä palveluja käyttäviltä uhreilta.

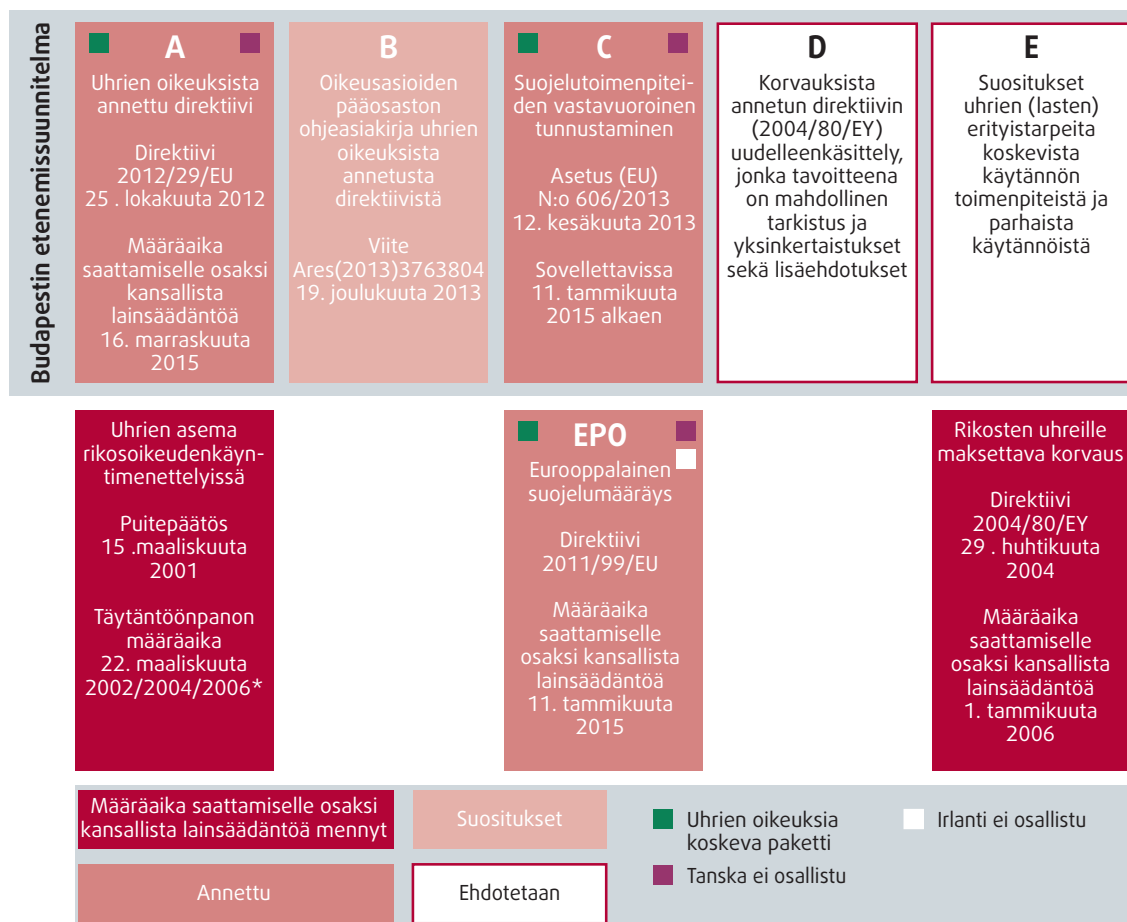
Uhrien tukijärjestelmien ja/tai hallitusten, kunkin EU:n jäsenvaltion käytännön mukaan, on harkittava uhrien tukea – ja laajemmin uhrien oikeuksia – koskevien yhteisten indikaattorien kehittämistä. Kyseisiä indikaattoreita koskevissa tiedoissa voitaisiin osittain hyödyntää uhrien oikeuksista annetun direktiivin 28 artiklan nojalla edellytettyä tietojen keräämistä.

Uhrien oikeuksista annettu direktiivi

Uhrien oikeuksista annettu direktiivi on tähän mennessä tärkein uhrien oikeuksia kehittävä säädös EU:n tasolla. Se on tärkein pilari uhrien oikeuksia koskevassa paketissa, Euroopan komission lainsäädäntöehdotusten sarjassa, jolla pyritään vahvistamaan ja parantamaan uhrien oikeuksia koskevia kansallisia ja EU:n toimenpiteitä. Sillä vastataan Eurooppa-neuvoston pyyntöön uhrien oikeuksia koskevasta yhdenmennyksestä ja koordinoitusta lähestymistavasta, joka sisältyy Tukholman ohjelmaan ja Budapestin etenemissuunnitelmaan, joissa keskitytään erityisesti uhrien oikeuksien ja suojelun vahvistamiseen. EU:n jäsenvaltioiden on saatettava uhrien oikeuksista annettu direktiivi osaksi kansallista lainsäädäntöään 16 päivään marraskuuta 2015 mennessä. Tanska ei osallistu, joten osaksi kansallista lainsäädäntöä saattamista koskevan määräajan jälkeen puitepäätös pysyy siellä voimassa.

Kuva: Rikoksen uhreihin ja erityisesti tukipalveluihin liittyvät EU:n instrumentit

Huom. Merkinät A-E ovat etenemissuunnitelmasta.

* Sovelletaan Tanskassa myös uhrien oikeuksista annetun direktiivin osaksi kansallista lainsäädäntöä saattamisen määräajan jälkeen.

Lähde: FRA, 2014

Uhrin oikeuksista annetussa direktiivissä esitetään useita tavoitteita, joilla varmistetaan tehokkaiden ja käytävissä olevien uhrin tukipalvelujen saatavuus kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Sen nojalla otetaan käyttöön uusia oikeuksia rikoksen uhreille ja tehdään monista aiemmin valinnaisista säännöksistä velvoitteita, jolloin uhrin mahdollisista eduista tulee uhrin oikeuksia. Siinä asetetaan lisäksi uhrin tukipalvelut järjestelmän ytimeen ja tunnustetaan niiden keskeinen asema siinä, että uhrin voivat käyttää oikeuksiaan. Direktiivissä asetetaan vähimmäisvaatimukset niitä koskeville toimille ja veloitetaan valtio takaamaan niiden saatavuus, minkä ansiosta direktiivillä pystytään muotoilemaan koko EU:ssa käytössä olevat uhrin tukijärjestelmät uudelleen uhrin etujen mukaisesti.

Esimerkkejä uhrin oikeuksista annetussa direktiivissä esitetyistä tiukemmista vaatimuksista

Tiedon ja tuen tarjoaminen

- Direktiivissä korostetaan ensimmäisen kerran oikeutta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi siinä merkityksessä, että kaikki viestintä uhrin kanssa on toteutettava siten, että uhrin ymmärtävät (3 artikla).
- Direktiivin 4 artiklan nojalla ylitetään puitepäätöksellä myönnetty oikeudet saada tietoja alkaen ensimmäisestä yhteydenotosta toimivaltaiseen viranomaiseen. Uhreille ei enää tiedoteta pelkästään niiden palvelujen tai organisaatioiden tyypistä, joiden puoleen he voivat kääntyä. Sen sijaan 8 artiklan 2 kohdan nojalla heidät on ohjattava suoraan asiaankuuluvaan uhrin tukipalveluun heti alkuvaiheessa. Heiltä on toisin sanoen kysyttävä, haluavatko he saada yhteyden tukipalveluun.
- Direktiivissä säädetään yksiselitteisesti, että pääsy uhrin tukipalveluihin on myönnettävä riippumatta siitä, päättääkö uhri tehdä virallisen rikosilmoituksen ja esittää syytteitä, vaikka yleisesti katsotaan, että toimivaltaisen viranomaisen pitäisi rohkaista ilmoittamiseen (katso direktiivin johdanto-osan 63 kappale).
- Direktiivissä säädetään, mitä tietoa uhrin saataville on asiasta annettava. Nämä tiedot sisältävät rikossyytteiden luonteen, oikeudenkäynnin ajan ja paikan, kaikki tutkimusten lopettamista tai syyttämättä jättämisestä koskevat päätökset sekä lopullisen tuomion. Myös näiden päätösten perustelut on esitettävä selkeästi.
- Direktiivissä erotetaan toisistaan uhrin yleiset tukipalvelut ja erityistukipalvelut (8 artikla) ja määritetään jäsenvaltioiden tarjoamien palvelujen vähimmäistaso (9 artikla). Uhrin tuen näkökulmasta vähimmäisvaatimusten erittely on olennaisen tärkeää. Puitepäätöksessä EU:n jäsenvaltiot veloitettiin edistämään uhrin tukipalvelujen mukanaoloa, siltä osin kuin nämä antavat uhrille tietoa, ovat uhrin mukana tarvittaessa ja avustavat uhrin. Nyt uhrin tukipalveluissa on tarjottava uhrin oikeuksiin kuuluvia selkeästi määritettyjä palveluja, muun muassa neuvontaa vahingon korvaamista koskevien kansallisten järjestelmien hyödyntämisestä ja muista rikoksista johtuvista taloudellisista ja käytännön kysymyksistä sekä emotionaalista ja psykologista tukea. Se kattaa myös toissijaisen ja toistuvan uhrin joutumisen, pelottelun ja kostotoimien riskiä ja ehkäisemistä koskevan neuvonnan.

Riittävien resurssien osoittaminen

- Tietyt uudet velvollisuudet sekä puitepäätöksen muut kuin pakolliset säännökset, joista uhrin oikeuksista annetulla direktiivillä tehdään pakollisia, edellyttävät, että EU:n jäsenvaltiot investoivat aiempaa enemmän henkilöstöön, laitteisiin tai tiloihin. Tämä sisältää sen varmistamisen, että uhrin odotustilat tuomioistuimissa ovat erillään syytetyn odotustiloista, ainakin kaikissa uusissa tuomioistuimissa (19 artiklan 2 kohta). Jäsenvaltioiden on myös hankittava videoyhteyksiin ja videotallennuksiin tarvittava teknologia, annettava pakollista koulutusta etulinjan toimijoille, kuten poliiseille ja tuomioistuimen henkilökunnalle (25 artiklan 1 kohta), ja varmistettava, että uhrin arvioidaan yksitellen heidän erityisten suojelutarpeidensa määrittämiseksi (22 artiklan 1 kohta). Perusoikeusviraston havainnoista käy ilmi, että jotkin jäsenvaltiot eivät ole vielä panneet näitä toimenpiteitä täytäntöön.

Direktiivissä ei kuitenkaan säädetä instrumentista, jolla yhdenmukaistettaisiin uhrien asemaa koskevat erilaiset lähestymistavat eri EU:n jäsenvaltioiden rikosoikeusjärjestelmissä, eikä siten myöskään uhrien tukipalvelujen tarjoamisesta. Vaikka direktiivissä eittämättä asetetaan rima yleisesti korkeammalle kuin puitepäätyöksessä, näiden rakenteellisten erojen mukauttamistarve saa väistämättä aikaan vaihtelua uhrien tukipalvelujen laadussa ja siten mahdollisesti myös uhrien oikeuksien yhdenvertaisessa käyttämisessä.

Uhrien tuki ja perusoikeudet

Uhrien tuki on välttämätöntä varmistettaessa yleisesti uhrien perusoikeuksien tehokkuus ja erityisesti uhrien oikeus saada oikeussuojaa. Tämä on yhdenmukaista EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklan kanssa. Rikos on erityisen vakava perusoikeuksien loukkaus, ja siksi rikosoikeudessa ja rikosoikeudellisissa menettelyissä pyritään suojaamaan henkilöiden perusoikeuksien tärkeimpiä näkökohtia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä tuetaan tätä lähestymistapaa. Rikoslainsäädännössä säädetty rangaistus voi kuitenkin olla uskottava vain, jos sitä tuetaan tehokkaalla lainvalvontakoneistolla ja jos valtion viranomaiset panevat päättäväisesti lain säännökset täytäntöön (4). Vastaavasti uhreille on tarjottava tehokasta uhrien tukea.

Tämä uhrien oikeus saada oikeussuojaa ei saa olla vain teoreettinen, vaan sen on oltava myös tehokas (5). Vuonna 2011 antamassaan tuomiossa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korosti, että ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien suojaamiseksi tehty sopimus yksittäisten ihmisten suojelun välineenä edellyttää, että sen säännöksiä tulkitaan ja sovelletaan siten, että sen suojatoimenpiteet ovat käytännöllisiä ja tehokkaita (6).

Koska uhreille tulee vaikeuksia, kun he tulevat tekemään rikosilmoitusta poliisille, tehokas oikeussuojan saatavuus edellyttää uusia toimenpiteitä. Niissä pitäisi käsitellä yksittäistä henkilöä ja tarjota esimerkiksi tietoa, apua ja neuvontaa. Niissä pitäisi myös puuttua institutionaalisiin kysymyksiin ja luoda koulutusta ammattilaisille, suojatoimenpiteitä syrjinnän institutionaalisia muotoja vastaan tai toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on vastata asianmukaisella tavalla uhrien oikeuksiin ja tarpeisiin. Loppujen lopuksi tämä liittyy yleiseen julkiseen ilmapiiriin. Näkemys ilmapiirin epäystävällisyydestä voi estää uhreja etsimästä apua, koska he eivät odota tunnustamista tai myötätuntoa.

Uhreilla on oikeus siihen, että heille tarjotaan tukea oikeussuojan saamisessa, mutta tehokas oikeussuojan saaminen edellyttää käytännössä usein uhrien tukipalvelujen saatavuutta. Tehokkaat tukipalvelut ovat siten olennaisen tärkeitä, jotta uhrien oikeudet saada oikeussuojaa toteutuvat. Monien sellaisten perusoikeuksien tapaan, jotka velvoittavat EU:n jäsenvaltiot toteuttamaan toimia ja tarjoamaan palveluja, asianmukaisten tukipalvelujen tarjoamista koskevassa velvoitteessa ei määrätä siitä, miten jäsenvaltiot panevat kyseiset palvelut täytäntöön. Se, mitä niiden on investoitava perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaisten velvoitteidensa täyttämiseksi, riippuu jossain määrin siitä, mikä on käytännössä toteuttamiskelpoista kyseisissä olosuhteissa. Valtioiden on – vähintään – varmistettava, että uhreille varmistetaan asteittain tehokas oikeussuojan saaminen, mikä sisältää rikoksen uhreille tarjottavien tukipalvelujen asteittaisen parantamisen.

Tarkemmassa analyysissä voidaan erottaa tiettyjä erityisiä näkökohtia uhrien oikeudessa oikeussuojaan. Nämä eri näkökohdat osoittavat perusoikeuskirjan mukaisten uhrien oikeuksien laajan kirjon. Jotkin näistä näkökohdista perustuvat sekä perusoikeuskirjaan että Euroopan ihmisoikeussopimukseen (ECHR). Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan nojalla esimerkiksi varmistetaan, että perusoikeuskirjan merkitys ja kattavuus ovat vähintään samat kuin vastaavat ihmisoikeussopimuksen takuut. Uhrien oikeutta oikeussuojaan koskevat lisänäkökohdat liittyvät ainoastaan perusoikeuskirjan 47 artiklaan, joka ylittää ihmisoikeussopimuksen mukaiset oikeudet.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö perustuu kahteen pilariin: ensinnäkin siihen, mihin tuomioistuin viittaa tiettyjen oikeuksien menettelyyn liittyvinä haaroina (ihmisoikeussopimuksen 2, 3, 4 ja 8 artikla), ja toiseksi ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaiseen oikeuteen tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin. Ensimmäisessä pilarissa eli keskeisten artiklojen menettelyyn liittyvissä näkökohdissa korostetaan rikosoikeuden säännösten ja niiden tehokkaan täytäntöönpanon merkitystä pyrittäessä estämään mahdollisia

(4) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 23452/94, 28.10.1998, 115 kohta; Menson v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 47916/99, 6.5.2003 (päätös); A v. Kroatia, nro 55164/08, 14.10.2010, 78 kohta.

(5) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, El-Masri v. entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia [suuri jaosto], nro 39630/09, 13.12.2012, 255 kohta.

(6) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Al-Skeini ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta [suuri jaosto], nro 55721/07, 7.7.2011, 162 kohta.

rikoksentehtäjiä rikkomasta ihmisoikeuksia. Toisessa pilarissa korostetaan uhrin oikeutta siihen, että heidän oikeuksiensa rikkomiseen suhtaudutaan vakavasti, ja oikeutta oikeussuojaan.

Rikosoikeuden määritelmät ja menettelytakuut

Tutkimuksen käytännön tehokkuuden takaamiseksi valtion on ensin pantava täytäntöön rikosoikeuden säännökset, joilla rangaistaan kattavasti kyseessä olevan artiklan vastaisista käytännöistä (?). Kyseisissä säännöksissä on pystyttävä esittämään uhrin kärsimien ihmisoikeusloukkausten ydin. Esimerkiksi pitkään kestäneestä perheväkivallasta kärsineiden uhrin oikeuksien loukkauksien todellista esittämistä varten laissa on kriminalisoitava muutkin kuin pelkät väkivallanteot. Siinä pitää näkyä myös kyseisen suhteen psykologinen vaikutus, muun muassa pitkään kärsitty pelko, avuttomuus ja parjaus (8). Tai rikoksessa, jonka motiivina on syrjintä, rikosoikeus ei saa kattaa vain väkivallantekoja, vaan siinä pitää näkyä riittävästi syrjintäuloittuvuus (9).

Kun viranomaiset saavat tapauksen tietoonsa, heidän on toimittava oman harkintansa mukaan, eivätkä he saa jättää menettelyjen aloittamista uhrin tai uhrin omaisten päätettäväksi. Uhrin oikeus oikeussuojaan ei riipu hänen aktiivisesta toiminnastaan, kuten poliisille ilmoittamisesta tai tutkimusten tai syyttämisen tukemisesta (10).

Henkilöllä, joka voi perustellusti väittää olleensa väkivaltaisen uhriksi joutumisen kohde, on oikeus perusteelliseen ja tehokkaaseen tutkintaan, joka voi johtaa vastuussa olevien henkilöiden tunnistamiseen ja rangaistamiseen (11). Viranomaisten on toteutettava kaikki käytettävissä olevat kohtuulliset toimenpiteet rikosta koskevien todisteiden saamiseksi, muun muassa hankittava silminnäkijöiden todistukset ja oikeuslääketieteelliset todisteet. Uhrin on otettava mukaan menettelyyn tarpeellisessa määrin heidän oikeutettujen etujensa suojaamiseksi.

Perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaiset uhrin lisäoikeudet

Vastaajien menettelyyn liittyvät oikeudet suojataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklalla (oikeudenmukainen oikeudenkäynti) ja uhrin oikeuksista annetun direktiivin 13 artiklalla (tehokas oikeusapu). Rikoksen uhrin ei voi vaatia oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia oikeuksia ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan nojalla, elleivät he yhdistä rikosoikeudellisiin menettelyihin siviilioikeudellisten kanteiden tekemistä rikosoikeudellisen menettelyn puitteissa (12). Sellaisissakin tapauksissa uhrin käyttävät 6 artiklan mukaisia oikeuksiaan siviilioikeuden kanteissa – eivätkä siksi, että he ovat kärsineet uhriksi joutumisesta rikosoikeuden säännösten mukaisesti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ihmisoikeuksia koskevan järjestelmän mukaan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat oikeudet ja oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan ovat erillisiä ja toisiinsa liittymättömiä.

Perusoikeuskirjassa ei säilytetä ihmisoikeussopimuksen eroa vastaajien ja uhrin välillä (47 artikla). Perusoikeuskirjan nojalla rikoksen uhreilla on oikeus tehokkaiseen oikeussuojakeinoihin, ja se kattaa monia ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaisia uhrin oikeuksia, sekä sen lisäksi oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat oikeudet (6 artiklan 1 kohta) eli

- oikeuden riippumattoman tuomioistuimen suorittamaan oikeudenmukaiseen ja julkiseen kuulemiseen kohtuullisessa ajassa;
- oikeuden saada neuvontaa ja tulla edustetuksi;

(?) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, M.C. v. Bulgaria, nro 39272/98, 4.12.2003, 150, 153 ja 166 kohta; Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Gäfgen v. Saksa [suuri jaosto], nro 22978/05, 1.6.2010, 117 kohta.

(8) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Valiulienè v. Liettua, nro 33234/07, 26.3.2013, 69–70 kohta; Eremia v. Moldova nro 3564/11, 28.5.2013, 54 kohta.

(9) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Nachova v. Bulgaria [suuri jaosto], nro 43577/98, 6.7.2005, 160 kohta.

(10) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Cadiroğlu v. Turkki, nro 15762/10, 3.9.2013, 30 kohta.

(11) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Gäfgen v. Saksa [suuri jaosto], nro 22978/05, 1.6.2010, 116 ja 117 kohta; Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, El-Masri v. entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia [suuri jaosto], nro 39630/09, 13.12.2012, 255 kohta.

(12) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Perez v. Ranska, nro. 47287/99, 12.2.2004, 57–72 kohta; Novak v. Slovenia, nro 5420/07, 25.4.2013.

- oikeuden oikeusapuun, joka on saatavilla uhreille, joilla ei ole riittävästi varoja, mikäli kyseinen oikeusapu on välttämätön sen varmistamiseksi, että uhri saa tehokasta oikeussuojaa.

Uhrien oikeuksista annetussa direktiivissä käsitellään näiden oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien oikeuksien tärkeitä näkökohtia, kuten oikeutta tulla kuulluksi (10 artikla) ja oikeutta oikeusapuun (13 artikla). Lisäksi uhrien oikeuksista annetun direktiivin johdanto-osan 66 kappaleessa viitataan perusoikeuskirjan mukaisiin uhrien oikeuksiin ja korostetaan ”oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin”.

Rikoksen uhrien oikeudet saada oikeussuojaa ja saada suojaa toistuvilta uhriksi joutumiselta saattavat jäädä käytännössä toteutumatta, jos uhri ei saa ammattimaista neuvontaa ja tukea. Tässä Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) tutkimuksessa selvitetään tukipalvelujen tarjoamista kyseisille uhreille EU:n 28 jäsenvaltiossa vuonna 2012 uhrien oikeuksista annetun direktiivin mukaisesti. Siinä ei keskitytä abstrakteihin perusoikeuksiin vaan lopullisiin käytännön tuloksiin. Perusoikeusviraston tutkimuksessa määritetään lupaavia käytäntöjä, jotka saattaisivat toimia innoittajana jäsenvaltioille, jotka pyrkivät parantamaan uhrien tukijärjestelmiään. Siinä havaittiin myös monia aloja, joilla jäsenvaltiot eivät tällä hetkellä täytä direktiivin vaatimuksia. Niiden on toteutettava lisää lainsäädännöllisiä ja poliittisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että ne noudattavat direktiiviä täytäntöönpanon määräaikaan, 16 päivään marraskuuta 2015, mennessä.

Lisätietoja:

Perusoikeusviraston koko raportti uhrien tukipalveluista – *Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims* (2014) – katso: <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/victims-crime-eu-support>

Uhrien oikeuksien kartoittaminen ja tuki EU:ssa, katso: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/victims-support-services>

Katso myös perusoikeusviraston vähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää, juutalaisvastaisia rikoksia, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja LGBT-henkilöitä koskevan neljän laajamittaisen tutkimuksen päätuloksia koskevat raportit:

- *EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey. Main results report* (2009): <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/eu-midis-main-results-report>
- *Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism* (2013): <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu-member-states-experiences-and>
- *Violence against women: an EU-wide survey* (2014): <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-midis-main-results-report>
- *EU LGBT survey – European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey* (2014): <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>

Katsaus perusoikeusviraston toimiin oikeussuojan saatavuudesta on saatavilla seuraavassa osoitteessa: <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice>

FRA – EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSVIRASTO

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Itävalta
P. +43 158030-0 – F. +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2014
Photo : © Shutterstock

ISBN 978-92-9239-698-5